

ACC. NR 3244LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVLandskap: Skåne Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.Härad: _____ Adress: StehagSocken: _____ Berättat av BlomqvistUppteckningsår: 1916 Född år _____ i Halleborg, Jemshög

1

Uppteckningen rör Jättekvinna och de kristna småkrypen.

Aa 701*

En jättekvinna var ute och samla bränsle. Då hette (hittade) hon ett småkrob, som hon tyckte var mycket märkvärdigt. Det var en man, som gick och årde med ett par oxar. Hon tog det alltsammans med sig hem i sitt förkläde och visade det för sin gubbe. Då ba han henne, att hon skulle släppa det, där hon tagit det. "Då ett folk, som ska komma ätte voss. Di ska tillväxa och vi varda till intet."

ACC. NR. 3244

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.

Härad: Adress: Stehag

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

2

Uppteckningen rör Bille och Snoge

hade en gång blivit ovänner. Då tog Billes hustru en sten om några par hästars lass och med sitt hårband kastade den in på Snogehall, där han ännu är att se. Däröver blev Snoge så förbitterad, att han i vredesmod fattade en långt större sten och kastade den åt Billehall i mening att träffa Billes hustru. Men som stenen var alltför stor, hinde han ej fram utan är ännu liggande i Jularps vång. Tilläggandes sagesmannen, Lasse Troldsson i Eka-stiga, som är en beskedelig och 87 år gammal man samt äldste bonden i socknen, att han i sin barndom hört av mycket gammalt folk detta förtäljas, samt att Snoge vid stenkastandet stupat och fallit så hårt, att förutom fotspåren, som trampats, även andra märken blivit i Snogehall. - Under nedskrivandet härav har man oförmodligen fått veta, att Billes hustru hette Gya.

Andra säga, att denne Snoge har med slunga kastat en sten (större än tre par starka hästar kunna draga) efter Höörs kyrka men slagit mer än ett muskötskott långt över kyrkan, varest stenen ännu utvisas vid en liten bro, som kallas "Bohlbronn (broen?)", och under detta häftiga kastandet har Snoge trampat så hårt och likaledes fallit tillbaka, att sådana spår och märken, som fastän mycket igenväxta, ännu synas, blivit efter honom i Snogehall.

Lasse Troidsson har även hört följande berättas av sina förfäder: Sedan Snoge en rund tid bott i Snogehall, har han flyttat till en annan ort, som kallas Mörekret. Följer så berättelsen, att det kommo dit ett par Höörsbor, man och hustru. När Snoge av dem hörde, att Holma kiätta och Höörs biälla ännu funnos till, förklarade han, att han aldrig mer komme till sitt gamla boställe. Vidare frågade Snoge efter en piga i Jularp och sände till henne ett bälte. Hon rådfrågade sig av fruktan för trolldom med prästen i Höör. Denne råder henne att binda gördeln om en ek. Denna ryckes upp med roten och flyger bort genom luften. - Till Snoge i Mörekret, säges det. Hålan efter den uppryckta eken utvisades länge. Stället kallades Bältestaden. För besväret med bältet gav Snoge åt hustrun ett stort stycke guld. När hustrun höll detta i handen, brände det sig tvärt igenom - dock utan smärta. Hålet i handen fick hon behålla.

ACC. NR. 3244

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: Adress: Stehag
Socken: Berättat av
Uppteckningsår: Född år i

4

Uppteckningen rör Jättar (troll) i Stehagstrakten.

Göya och Tulle intaga rangplats i Göyge o Tullebjär, vilka förr båda voro skogbevuxna höjder, skilda genom en där framrinnande bäck. Nu är Tullebjär längesedan odlad, och järnvägen går fram utmed bäcken. Men även andra höjder tyckas ha haft sina innevånare. Från Bosarpsbjär berättas en jätte ha slungat en sten mot Stehags kyrka för att slå ned denna. "Hosebånnnet", som han snott om stenen, brast emellertid, och stenen föll ner i nuvarande ekeparken vid Verlingegården. (Enl. O. Rasmusson) Jätte vill förstöra Stehags kyrka.

Norrut i skogshöjderna vid Höör bodde en bergsmänniska (ett troll), som en gång tog kyrkklockan i N. Rörum, gick upp på "Höörs hall" och slungade den ända ner till Höörs by, där den (åstadkom?) föll ner i "Klockesjön". klocka.

(Bengta Hansson i Kärrstorp, 15/11 1914): En trollkvinna hade grävt upp sand i Ringsjön och bar åt Bosarp till. Vid komst. Gyabjärs upp-

Gyabjär tappade hon sin vante. Därav berget.

En jätte hette Ring. Han hade av någon anledning Jätten Ring. fått i sitt huvud, att han skulle slå en brygga över Öresund. Han grävde upp sand i Ringsjön - den har väl för resten fått namn efter honom - och begav sig, när han fått sin jättesäck full, åstad mot sundet. Han hade emellertid inte hunnit längre än upp mot Verlingegården till, då det gick håll på säcken. Det rann först stötvis, och så bildades de spridda kullar, som där förekomma. Sen blev rämnan i säcken större, det rann i jämn ström, och så bildades Öslöfs (Bosarps) Gär. När jätten kom ner till Bosarp, märkte han, hur det var fatt, och slängde i vredesmod hela säcken ifrån sig, och uppkom därav den stora kullen i närheten av Bosarps kyrka.

(Meddel. av Anders Nilsson i Stehag): Mitt emellan Jätten Vössle- Kristineberg och Ellinge ligger "Hanehöj". Där bodde en jätte, pinn stjälker som hette "Vösslepinn". I Brönneslöf (nu under Kristineberg), Bor- öl. lunda församling hade man i en bondgård bryggt sitt julöl. Om natten vaknade husbonden och märkte, att öl forsade ur tunnan. "Vem är där?" - "Dä Vösslepinn från Hanehöj, som tappar lite öl". - "Så tappa då i Jesu namn." Vid detta svar fick Vösslepinn brått om och rusade i väg utan att ens taga med sig sin "käl". Denna var en präktig kopparkittel, som än i dag förvaras på stället ifråga.

Enligt Gustav Ekström berättades i hans barndom på 1840-50-talet samma sägen i Hassle. Var: "Tappa du i Guds namn."

SK. + BK

3244

Oppst. Kyrkohandb.

A. Helgers

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV 6

Vid Klinta ligger en stendös norr om vägen

Stendös.

strax vid prästgården. Denna dös kallas Trollastugan. Den får man ej på minsta sätt ofreda, ty då kommer Klinta prästgård att brinna ned.

Frun på Trollenäs, som blev bergtagen. - I en bergskulle vid Trollenäs bodde ett manligt troll. Av detta blev en gång själva borgfrun bortrövad. Hon hade nyss fått ett barn och gick ensam ut, innan hon hade blivit kyrktagen. Hos trollet i berget var hon kvar så länge, att hon fick två barn med honom. En dag hörde hon kyrkklockorna ring^a och bad att få gå i kyrkan. Hon fick tillåtelse härtill. I kyrkan var hennes man. Han igenkände henne och tog henne med sig hem. Då hon en tid vistats i hemmet, "kom ett äpple rullanes". - "Nu ä dä tid för mig", sade hon och gick tillbaka till trollet i berget. Hon blev emellertid av detta dödad och utkastad. (Änkan Elna Nils Pers i St. Kärrstorp, född 1832, berätt. 4/6 1912.)

Bergtagen.

(Do.) I en bondgård plägade trollen husera så, särskilt om julen, att dess eget folk ej kunde vara där. En björnförare kom en jul och ville låna hus. Ehuru man talte om, hur det var, stannade han dock där. På kvällen kommo trollen och dukade opp. Björnen låg under kakelugnen och kisade på dem. "Kan Kisa äta ben?" frågade de. Jo, det kunde hon. När de så rustade till dans, sade föraren till björnen att "göra stugan ren".

Björnföraren.

A 1161

*Skåne o. Blekinge
Osten Oster*

3244

*Uttalande i Kåfarna
Stehag*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

Björnen rusade då mot trollen, som förskräckta togo till flykten. Julen efter kommo trollen igen och frågade, om Kisa levde. "Jamen lever hon så och har ynglat o fått flere", svarade man i bondgården. Trollen hördes sedan aldrig mera av.

(Do.) I en annan bondgård höll ett troll till, som var en förskräcklig storätare. Det förslog aldrig varken med mat eller dryck. Man gav dem då rådet, att de skulle "brygga på ett äggaskal." Man gjorde det. Så kom trollet och fick se det. "Han I nu inte mer", utropade det då med förvåning, "än att Ni brygger på ett äggaskal?" Ja ä så gammal, så att ja ha sett tre gånger ager o tre gånger äng och tre gånger gröna skogar, men allri ha ja förr sett nån brygga på ett äggaskal. Han I inte mer så farväl med er." Sen fick man fred i huset för trollet.

(Do.) När Billinge kyrka skulle byggas, började man köra ihop sten på en annan plats. Den blev om natten bortförd till den plats, där den nu står. Detta upprepades tre gånger, innan man gav med sig.

(Medd. 22/3 1919 av Fabrikör J. Nilsson, Stehag efter modern, änkan Nils Nils, född 1831 i V. Sallerup (Ellinge). Obs. Förklaring till namnet möjligen i ordet "taabelig". Han är så tåbelig = han är så tafatt, duger ingenting till. Han ä så gammal, så han börjar bli tåbelig.): Taabelund. (Tåbelund) I Taabelund bodde backafolk. De togo stundom små barn från föräldrar-

Brygga på
äggskal.

Kyrkbygge.

Bortbyting.

na. Det var innan de voro döpta. (Sen brydde de sig ej om dem.) I stället lämnade de sitt eget barn. Så hade skett på ett ställe. Bortbytingen hade en så väldig aptit, att han rent av höll på att äta folket ur huse. De rådfrågade sig då hos någon klok, som gav dem det rådet, att de skulle ställa sig som vore de rent utfattiga - de skulle ställa till brygd och använda ett äggaskal till bryggekar. De gjorde detta och brygden ställdes under kakelugnen. Genom nyckelhålet fingo de nu se, hur bortbytingen tog brygden i betraktande och därvid utbrast: "Gammal är jag, och Tåbelund har jag sett tre gånger under "plöven" (plogen) och tre gånger under "sköven" (skogen) men aldrig har jag sett någon brygga i ett äggaskal."

(Chronfeldt av sin far): Jag har sett Tåbelong tre gånger åker o tre gånger äng och tre gånger grön ollonskog.

Även voro folket i Tåbelund svåra med det, att, Troll stjäl när man bryggde - särskilt vid julen - de drogo till sig av det dricka. bryggda ölet. På ett ställe vaknade kvinnan om natten och hörde, hur ölet rann och rann ur öltunnan. "Sätt tappen i i Jesu namn", utropade hon. Och hade detta till följd att trollet förskräckt tog till flykten och kvarlämnade kitteln med drickat. Det var en stor präktig kopparkittel, som ansågs vara bevarad kvar i släkten.

Enligt Chronfeldt finnes i Billinge ängar en bokbacke, som kallas Tauban. (Därbredvid "Biversbacken", sägen

om ett mördat barn - skri höres.)

Å Bosarps gär ungefär mitt emot Öslöfs by finnes Dolda skatter. en fördjupning, som kallas Trollgrytan. Där voro skatter nergrävda och eftersöktes en gång av några personer. En skulle stå vakt, så att man ej skulle bli störd av någon. Denne fick då se, att eld flammade i Öslöfs by och ropade på sina kamrater, som även sågo elden, och alla rusade åstad. Vid framkomsten var där emellertid ingen eldsvåda. De förstodo härav, att de ej borde fortsätta sökandet efter skatter i Trollgrytan. (Medd. av Kand. Serner från Bosarp 1912.)

(Medd. 1914 av en 18-årig son till Per Andersson, Pinkamöllan): Det var en jättekvinna, som ville över till Danmark. Men så tyckte hon, att hon inte ville bli våt om fötterna. Så tog hon vid Ringsjön sand i förkläd och gav sig åstad. En del av sanden tappade hon på vägen. Det blev "gären". Resten slängde hon ut i sundet. Det blev ön Ven. Ön Vens tillkomst.

ACC. NR. 3244

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10

Landskap: *Skåne o. Blekinge* Upptecknat av: *Helgesson, A. Kyrkoh.*

Härad: *olika orter* Adress: *Stehag*

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör Jätten Finn, som byggde Lunds domkyrka.

(Enl. Elna Nils Pers, född 1832): Den, som skulle bygga Lunds domkyrka, hade ackorderat med en jätte att utföra arbetet. Kunde han så, när arbetet var färdigt, säga jättens namn, så fick han det gratis, i annat fall gällde det hans hjärteblod. Det närmade sig, att kyrkan skulle bli färdig. Den fromme mannen gick bedrövad i skogen och grubblade på, hur han skulle få reda på jättens namn. Så lade han sig på en backe att sova. Han fick då i sömnen höra, hur någon under honom i jorden sjöng: "Vyssa lulla liden Kinn (Tjinn), i morgon kommer Fing, Fång, fader din, med sol och måne eller mannens hjärteblo." Fing var alltså jättens namn. Han skyndade tillbaka och kom just lagom i tid, då jätten höll på med sista sten och tillropade honom: "Fing, sätt den sista stenen bättre in!" Jätten blev förargad och slog den sista stenen så hårt in, att det blev ett stort hål i bygget och

gick sin väg. Kyrkan blev aldrig färdig.

(Medd. från Bosarp av Kand. Serner): När jätten Finn, som byggde Lunds domkyrka, hade en gång varit norrut i Ring-sjötrakten och hämtat grus och vände tillbaka med säcken på ryggen. Då gick det hål på säcken, och grusen rann ut. "Så uppkom "Bosarpsgår".

Chronfeldt hörde av sin mor sängen om Finn så här: Då va nån andans man, som skulle bygga Lunds domkyrka. Han ackorderade då med jätten Finn - lönen, när allt vore färdigt, hans ögon - men skulle han gå fri, om han därförinnan kunde hitta på jättens namn. Nu hade jätten sitt hem i någon höjd i närheten, och där hade någon hört, hur modern tröstade sin dotter med att sjunga: "Gråt inte lillan min, snart kommer Finn, far Din, med kristne mannens ögon." Detta kom till den kristne mannens öra, och han kunde därför, när jätten höll på att sätta spiran på tornet, tillropa denne: "Hör du Finn. Den sitter inte rätt." Finn kastade förskräckt spiran till marken och for ner i "Grafs" kyrka och blev förstenad, och så blev även hans hustru, som skyndade dit.

Uppkomsten

av Bosarps-
går.

Landskap: Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: Adress: Stehag
Socken: Berättat av Olika pers. (se resp. uppt.)
Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör Drakar. - Dolda skatter.

(Aug. Svensson, Vaghult, Kyrkhult 8/3 1922) -

En gubbe i Slagesnäs skulle en gång under höstatiden (på 1870-talet) hämta vatten i en källa. Där var fullt av löv, som han sökte skumma undan. Men några fick han likväl med i spannen. När han kom hem, låg där i spannen riktiga silverpengar. Han skyndade förstas genast tillbaka till källan för att insamla flere. Men då voro alla försvunna. "Dä va dragen, som tvätta sina pengar."

(Enl. Chronfeldt) - I Hallaröd berättas om draken, att han om kvällarna synes flyga mellan olika platser: Södrahall, Spängahall, Knifshall, Drakeshall, Djurahall, Kärringahall.

Draken solar pengar. - Det ser ut som gamla trasor och band, upphängda på enebuskar eller andra buskar i skogen. Förstår man sig nu på, vad det är, så "kastar man stäl" över det och kan så komma i besittning av drakens skatter.

(Degeberga-tradition) - Där skatter äro nedgrävda, ruvar "draken och slongan". Slongan är drakhonan. Man ser stundom dessa fara fram som ett stort lyktsken, "som en flygande eld".

Under "Gröna eken i Axeltorp" (hel.träd) bodde en drake.

Hönan, som ruvar Skarhultsskatten. - Då en avlidens ande ruvar över nergrävda skatter ter han sig först som en orm, senare som en drake och sist som en höna. - Under Skarhults slott är nedgrävd all skatt från Sveriges rike för 3 år. Många ha försökt gräva sig till den. En förstod sig på sin sak och var nära att lyckas. Han hade nått så djupt, att han med handen kände hönan. Hönan var emellertid het som eld i halsen. Det var för långt gånget. Även han måste lämna skatten orörd.

(Aug. Svensson, Våghult, Kyrkhult 8/3 1922): Vid Sölvesborgs slott finns en nergrävd skatt, som bevakas av en svart höna. En tillkallad klok hade lyckats få tag i skatten. Han begärde som sin andel hälften av skatten. Då detta nekades, satte han åter ned hönan, och därmed var skatten åter "inseglad", och sen dess har ingen kunnat få rätt på den.

Drängen, som skulle lura sig till gästens skatt. (Enl. Chronfeldt 24/6 1914): - En gäst (en avlidens ande - bodde i kyrkogården) bevakade en skatt, som nedgrävts i en grusgrop. En dräng hade fått nys om detta och mente, att han skulle passa på honom.

Han tog i ett knyte "vebynke" och lade däri en styver, tog ett ljus och gick vid midnattstiden till platsen. Gasten kom också. "Vad har du där", frågade han. "Pengar", svarade drängen och begynte röra och raka bland bynket och fick till slut tag i pengan. "Lidet och skidet", tyckte gästen. "Nej, följ med mig, så ska du få se på pengar." Draken leta opp en skoffa och körde denna in i ett hål, fick den full med pengar och slängde dessa i halsen på sig, skovel på skovel, så att pengarna rann ut över käken och elden frasade. Drängen stod och såg på. "Nej, nu är det tid och ge sig i väg till kyrkogården", mente gästen och fick drängen med sig dit till en grav. "Ja, men jag är inte död", invände drängen. "Det gör samma. Jag ska snart sprätta upp en grav till dig", tyckte gästen och rev med klorna. Då gol hanen i prästgården, och då hade inte gästen längre någon makt över drängen. Eljest hade han nog stoppat ner honom. (conf. förut draken i st.f. gästen)

ACC. NR. 3244

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Skåne Upptecknat av Helgesson, A. Kyrkoh.

Härad: Adress: Stehag

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: 1912. Född år i

15

Uppteckningen rör "Klockeila". (Stehags kyrkklocka)

(Enligt P. Nilsson, arbetsförman å Sjöholmen, och hans hustru Johanna Bengtsdotter, båda födda 1850): Trollen (jättar) hade borttrövat klockan i Stehags kyrka - se, den var inte döpt, och därför hade trollen makt över den - och hade sänkt den i Hasle mosse i ett hål, som sedan blivit kallat "Klockeila". Klockan uppspanades emellertid av Stehagsborna. Gick man bara rätt åt det, skulle den kunna återföras, fast den nu var förtrollad. Det gällde, att få tag i ett par tvillingstutar. Detta lyckades. Och så skulle de, som togo del i arbetet med klockans upptagande och återförande, vara tysta. De fingo ej under några villkor säga ett enda ord. Man skred till verket. Klockan var redan lyckligen uppdragen ur hålet och skulle just lässas på vagnen - enligt en annan version hade man t.o.m. hunnit ända till "Slättäng" (nu under Fairryhill) - då Stehags by syntes stå i ljusan låga. Då nu så gott som alla förskräckta utropade: "Det brinner", störtade klockan

åter ner i hålet - enligt den andra versionen "flög tillbaka" och sjönk ner i mossen - och har sedan ej kunnat återfinnas.

Il är ett "bottenlöst" hål å mossen. - Ilabäcken eller, som den vanligen kallas, Ilingabäcken är ett till större delen underjordisk (av torv täckt) vattenström å Hasle mosse, som utfaller i gamla ån å den s.k. Kringleman. I denna Ilingabäck är en hel rad av "ilar". - En bonde, Ola Andersson, i Stehags by berättas (O.Rasmusson) ha mist ej mindre än 7 fäkreatur en och samma höst, därigenom att de sjunkit ned i "gungfly" vid Ilabäcken. Det var omöjligt att komma över bäcken annat än ute vid själva utloppet i sjön, där sanden slammat upp.

(Enl.Ola Rasmusson, född 1895, 21/4 1912): Trollen hade tagit en av klockorna i Stehags kyrka och gömt den i Hasle mosse - man lade rep om den och hade den uppe på kanten, men så kunde de inte tiga, och så sjönk den ner igen, och sen ha de inte kunnat få rätt på den.

Andreas Persson och hans hustru, Elna Larsdotter, båda födda 1837, berätta i det hela lika med P.Nilsson å Sjöholmen. Blott en klocka omnämnes - nerslängd av trollen (Gya ?, som ej kunde li den vida bjällekön) - hämtas med ett par "tvillingstudar" - "redan uppgrävd och skulle lassas, då någon råkade glömma sig och sa något" - "störtade ner och ligger där väl ännu".

Enligt över 80-åriga Mor Månsson, Stehag, hade

den bortrövade klockan mycket starkare och finare klang än den nuvarande.

(Kyrkovård Ola Persson vid sin relation av sägnen om Klockeila): Tvillingstutarna skulle uppfödas med sötmjölk ända tills dess de skulle tagas i bruk. En piga gav dem emellertid en gång skummjölk. Detta - jämte det att man ej höll riktigt tyst - gjorde, att företaget ej lyckades. Klockan "flög tillbaka".

(Chronfeldt 24/6 1914): Man hade vänt sig till kloka och fått reda på, hur man skulle gå till väga - tvillingstutar med flygrönn inborrade i hornen - "nu kommer hon", utropade en, och då brast linan.

ACC. NR. 3244

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

18

Landskap: Måne Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: Onsjö Adress: Stehag
Socken: Stehag Berättat av _____
Uppteckningsår: _____ Född år _____ i _____

Uppteckningen rör Jordgods (pengar).

(Chronfeldt): En man var ute och gick i skogen vid Hassle, "Brantahagen". Han fick där se, att på en del enebuskar hängde en mängd trasor. Han förstod inte, vad det var. När han sedan talade om det, sade någon: "Dä va pengar. Hade du haft vett att kasta stål över dem, kunne du nu varit riker."

ACC. NR. 3244

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19

Landskap: Skåne Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: Onsjö Adress: Stehag
Socken: Stehag Berättat av: _____
Uppteckningsår: _____ Född år _____ i _____

Uppteckningen rör Bagge.

Bagge skulle enligt Fabrikör J. Nilsson vara
"kyrkogrim" i Stehag.

"Baggelierna" torde böra läsas i st. för Wagge-
lierna (=Gruelierna) i prostens Paterssons anteckningar om Stehag.

I Baggelierna bodde en gast, som vanligen uppen- Gast.
barade sig som bagge med stora horn (stundom som bloss eller drake).
Folk voro alltid mer eller mindre rädda för att färdas där, när
det var mörkt.

Landskap: Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.

Härad: Adress: Stehag

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

20

Uppteckningen rör Kyrkogrimmen.

(Efter Chronfeldt): Det hade inträffat, att folk somnat och blivit innelåsta i kyrkan. De fingo ingen ro nånstans utom i "hussarabänkarna". Kyrkogrimmen oroade och jagade dem eljest överallt. - "Akta dig för kyrkogrimmen", var en ej sällan hörd förmaning. På kyrkogården och i kyrkan höll denne vakt och höll efter dem, som hade skälmstycken för sig. Man kunde få sig en "sinkadus" och bli sjuk, om man störde kyrkofriden.

(J. Westin, S. Sandby-tradition, efter farmodern Bengta Persdotter, född 1803): "Nä, spring inte ud nu, sen då mörkt, då kan kyrkogrimmen ta de!" Farmodern upplyste senare Johan om, att en kyrkegrim fanns vid varje kyrka. Det var någon, som levande blivit inmurad, när kyrkan byggdes. I hennes hemförsamling, V. Hoby, var det en "vär" (vädur), det visste hon, men vad det var i Sandby kunde hon ej säga.

Enl. mor Gertrud Anders Nils vanligt i hennes

barndom, om barn lekte eller stojade på eller vid kyrkogården, att äldre personer varnade: "Akta ni er, eljest kommer kyrkogrimmen och tar er." Hon hade även hört att när Stehags kyrka byggdes, slaktade man en tupp. (Obs. Om inmurning av levande sådan hade hon ej hört talas.)

(Fabrikör J. Nilsson 14/3 1924): När Stehags kyrka byggdes, slaktades en bagge och blev inmurad i kyrkan. Det antyddes, att en bagge alltså vore församlingens skyddsande.

LUND UNIVERSITY
FOLKMINNESARKIV

ACC. NR. 3244

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Skåne Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: Önneby Adress: Stehag
Socken: Stehag Berättat av E. T. Jönsson - Chronfeldt
Uppteckningsår: 1884 i Stehag

22

Handwritten signature

Uppteckningen rör Mjölkahare.

(Chronfeldt): En bonde fick se en hare bland korna. Det kunde inte annat vara än en "mjölkahare". Han fick tag i ett gevär och sköt haren. Men när han så kom fram och skulle se, så fannas där ingenting annat än två gamla tunneband.

När en ska skjuta såna, ska man helst ladda med en silverknapp. Men knappen på en soldatrock, om soldaten nämligen varit med i krig, duger också.

(Ola Nilsson och Anna Jönsson, Stehags station 5/8 1913): Vid Gertrubacke var en trollkäring. Hon höll sig med mjölkaharé, som hon skickade att skaffa henne mjölk. Hon bjöd en gång Ola Nilsson alldeles ny mjölk. "Då bestämt inte redig mjölk", tänkte han, när han såg, hur den fradgade sig.

Ola Nilsson hade själv sett en mjölkahare. Det var bittida en morgon i ladugården. Han hörde det prassla

3244

23a

hos en ko. Han tog en "sköfel" och smäckte till ett djur, som liknade en hare. När han så skulle se, vad det var, låg där en gammal vante och syntes utrunnen mjölk.

Mjölkaharen säges också vanligen vara en vante (eller hosesock), som ser ut som en trebent hare.

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

ACC. NR. 3244

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Måne Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: Önsjö Adress: Stehag
Socken: Stehag Berättat av Gustaf Vilhelm Andersson
Uppteckningsår: Född år 1864 i Munkarp

Chronfeldt
Hem.äg.

236

Uppteckningen rör Blåkullakärring.

På 1830-40-talet skall det i Stehag ha inträffat,
att en kvinna "naken sprang omkring kyrkan" och "blåste i nyckel-
hålet". Det var en skärtorsdag - "blåkullakärring" i förbund med
den onde. Hon och hennes man troddes kunna vålla ofärd över andras
kreatur.

ACC. NR. 3244

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

24

Landskap: Skåne Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: Östra Adress: Stehag
Socken: Stehag Berättat av _____
Uppteckningsår: 1914 Född år _____ i _____

Uppteckningen rör Häxa - virvelvind.

Häxa ansågs fara fram i "horrevinnen". Mötte man sådan, spottade man och sade: "Dä va inte min horrevinn".

(Ida Holmqvist 5/3 1924): Om en häxa gick i kyrkan Långfredagen, så fanns det de, som kunde se, att de "varit och kärnat smör", ty de hade då på huvudet en smörbytta.

ACC. NR. 3244

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

25

Landskap: Skåne Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
 Härad: Önåbo Adress: Stehag
 Socken: Stehag Berättat av: _____
 Uppteckningsår: 1914 Född år _____ i _____

Uppteckningen rör Mara.

Mara är kvinnlig motsvarighet till varulven.

Den kvinna, som genom hemliga konster, söker undandraga sig barnsbördens våndor - föder hon en gosse, så blir denne varulv, och blir det en dotter, så blir denna mara.

Kantor Westin hade en kamrat vid Seminariet i Lund, som hemsöktes så illa av maran, att han måste stiga upp och lämna sitt rum. Denne hade blivit rådd att sätta skorna "bakvänt", när han tog dem av sig, och att sätta en pappers-tuss i nyckelhålet. Det var den vägen maran kom in.

Marflätningen på hästar kallas "marelockar". "Marelocker".

ACC. NR. 3244

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

26

Landskap: Skåne Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: Önå Adress: Stehag
Socken: Stehag Berättat av Chronfeldt
Uppteckningsår: 24/6 1914 Född år i

Uppteckningen rör Varulvar - "Vårullen".

För att bli fria från alla smärtor vid barnsbörd hade tre pigor i Stehag en gång i mitten av 1800-talet tagit sig för att vakta ut ett på bete gående sto, när det skulle föla. Så hade de tagit "fölahamnen" och satt opp den på stakar och krupit igenom. Men barnen, som föddes, blevo "vårullar". Tre gånger skulle kvinnorna krypa igenom fölahamnen. Föddes gosse, blev det en varulv, föddes flicka blev det en mara. Mot sin vilja och utan att veta om måste dessa ut på sina färder. Varulven på strövtåg efter någon havande kvinna för att döda(äta upp ?) hennes barn. Lyckades detta, kunde han själv bli fri. Det var vid månskitte det kom över dem, och de måste åstad. Eljest som andra.

En kvinna var gift med en, som var varulv. En gång, när de gingo och stackade hö, kände mannen, att förvandlingen närmade sig och sade till hustrun: "Om du får se nåt otäckt,

så slå allt va du kan men stick inte." I detsamma blev hon angripen av en ulv och värjde sig genom att slå med tjugan. Om en stund försvann ulven, och mannen stod där igen - men med ragg och ull i mungiporna. "Ja tror du ä en vårull." - "Ja, Gud, hjälpe mig så visst." Härmed var han frigjord. - I andra fall frigörelse så, att den, som såg och tilltalade vårullen, blev det i hans ställe. "Ja, nu kan du va det så länge jag varit det."

Varulven liknade en hund med människoansikte - sprang på tre ben. En Nils Olsson omtalas såsom varande varulv. Han var aldrig hel i ansiktet utan riven. Det blev han, när han var ute som varulv. - Varulven säges av somliga visa sig i vargahamn.

En bror till Anders Fyring, Andreas Nilsson, f.d.nämndeman i Billinge, ansågs vara varulv. På halmtaket i huset där han bodde, syntes fotsteg i närheten av skorstenen. När taket var nytäckt, uppstod snart samma spår.

(J. Westin): I S. Sandby var en torpare, som ansågs vara varulv. Han var sällan hemma om kvällarna. "Han ä ude o ränner som varul." Varulven springer på händerna och ena benet. Det andra benet står rätt ud som svans.

ACC. NR. 3244

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

28

Landskap: Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: Adress: Stehag
Socken: Berättat av Chronfeldt
Uppteckningsår: 1914 Född år i

Uppteckningen rör Gasten i Gruebackarna.

(Enl. Chronfeldt 24/6 1914): Folk va alltid rädda för o färdas vid Gruebackarna. Där bodde en gast, som vanligen uppenbarade sig som en bagge med stora horn, men som ibland tedde sig som ett "bloss" eller som en drake.

En bror till kyrkovärden Måns Christensson skulle en julafton på 1830-talet gå från Hassle till Värlinge. Lite supen var han kanske. Man avrådde honom förgäves och bad honom stanna. Men han skulle i väg. Han var inte rädd för gästen i Gruebackarna. Han råkade emellertid just denna gång ut för honom. Det var en bagge med stora, krummiga horn. Denne rygga och tog gång på gång sats mot honom, som skulle han anfalla. "Ah, hut fan", röt han då mot baggen och fick därmed bukt på honom.

Jöns Andersson, Stehags station, kom en gång i yngre dagar vägen fram vid Gruelierna i sällskap med en annan. Han kände det med ens, som om någon hängt sig på ryggen på honom. Han svor

Skriv endast på denna sida!

till: "Va ska du hänga dig på mig för?" - Han blev illa svullen
och sjuk.

Orättfärdiga lantmätare kallas "skälvrängare" och ^{igen} gå Skälvrängare.
som gästar, skramlande med sin kedja.

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

ACC. NR. 3244

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

30

Landskap: *Skåne. Blekinge* Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoherde
Härad: *Blekinge län* Adress: Stehag
Socken: Berättat av
Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

(Agnes Nordahl 6/10 1918 om sin mormor): - Elna Karls-
dotter insjuknade och avled i smittkoppor (35 år gammal 1872?) i
Borgeby. Under sjukdomen tänkte hon på och önskade tala med sonen
Nils (Karlström), som tjänade i en bondgård i samma by. Sonen å
sin sida hade kommit hem för att se om modern, men hade ej fått
komma in. Då han någon dag senare vattnade hästarna, såg han plöts-
ligt en ljus skepnad, som hastigt försvann. Även hästarna förnum-
mo något, ty de skyggade i detsamma till. Det befanns senare, att
moderns död inträffat just vid detta tillfälle.

Aug. Svenssons i Vaghult mormor i Kyrkhult berättar
om två gamla systrar, innerligt goda vänner, som gjort avtal med
varandra, att den, som först dog, om möjligt skulle ge sig till
känna för den efterlevande och antyda, hur hon hade det. Så dog
den ena. Inte långt efteråt hörde den kvarlevande en kväll en
knackning. Hon öppnade dörren och såg ingen men hörde orden: "Vand-

3244

31

ra varligt, världen är farlig."

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

ACC. NR. 3244

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: Adress: Stehag
Socken: Berättat av Mor Qvick
Uppteckningsår: 1917 Född år i Åhus

32

Uppteckningen rör Spöke: Nafladalspilten i Degeberga.

Ingen kunde på natten komma körande därförbi utan att denne lade sig till lass på hästarna. Enda sättet att reda sig var att körsvennen försåg sig med stål i vagnen - helst skulle det vara en kniv. Kom då Nafladalspilten o lå te lass o man ville se spöket, skulle man ta kniven o gå framom ögen o sticka kniven in mellan huestolen på det högra öget. Då fick man se honom, eldröd, ett benrangel med långt hår. Fort fick det gå, ty annars vållrände hästarna, när spöket kom av - så lätt blev det.

Landskap: Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: Adress: Stehag
Socken: Berättat av: Kerstin Persson
Uppteckningsår: 1919 Född år 1854 i Bara

Uppteckningen rör Gengångare: Den huvudlöse mannen i Bara präst-
gård.

I Bara prästgård visade sig fordom en man utan huvud. Han hade sin väg mellan västre port och det gamla brygghuset. En piga, som tjänade där, måste lämna sin plats, hon stod ej ut med att var gång hon hade ärende den angivna vägen se o följas av gengångaren.

Kerstins mor bodde vid prästgården (i sin ungdom) och följdes av ett par flickor hem en kväll och stod och pratade med dem. De blevo med ens moltysta. Hon fick sedan ur dem, att anledningen var, att de sågo den huvudlöse mannen passera förbi.

Landskap: Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: Adress: Stehag
Socken: Berättat av: Mor Qvick
Uppteckningsår: 1917 Född år i Åhus

34

Uppteckningen rör Gengångare: Lantmätarna vid Skudaröd, Degeberga.

(Tradition från Degeberga.)

Det var en frimodig man, som en gång körde ner till havet vid Furuboda och skulle köpa ål. När han kom ner till ålboden, var det redan kväll. Ett "halstob" brännvin hade han med sig och så kokte di ålen o åt. En av fiskarne sade nu: "Vi få skönna vos, for snart kommer här ett spöge o vell tacka för sist." Då sa mannen: "Dä ska ja göra." I detsamma stack en hand inom dörren, och någon därute sade: "Tack för sist!" - "Ja men", sa mannen, "tack för sist, din gamle smisk!" Så la han hand i hand. Spöket drog och mannen drog. Det bar ut på backen. Där slogs di, och mannen ville va fri. "Nej", sade spöket, "du följer mig till Degeberga. På Skudaröd möta vi två lantmätare och blir gästar. Då släpper jag dig av min rygg och du lägger ansiktet ner i jorden och tittar inte efter oss." Först slogs di och sedan satte di pinnar o sa: "Här ränner skäl i rätt van (håll)." Sen kom di tillbaka o slogs

åter. Spöket sade: "Sätt dig nu på min rygg, tills vi komma till kyrkogården. Där slår jag ner. Så tar du mitt benrangel o kastar det över muren, så får jag sedan vila i graven. Men tig stilla och säg inte något! Till vedergällning har jag gravat ner ett stort "koberkrus" fullt med pengar vid den stora furen, där vi slogs i Fureboda. Tag det o själv behåll!"

ACC. NR. 3244

Landskap: *Skåne & Blekinge* Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
 Härad: *Nibe Öster* Adress: Stehag
 Socken: Berättat av Chronfeldt
 Uppteckningsår: 1922 Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

36

Uppteckningen rör Gasthistorier.

Gasten o. pengarna. - En dräng förklarade sig ej vara rädd för att möta gästen, som plägade visa sig. Han tog en kokaka och lade en (oläsligt ord) i den och ställde sig så att röra i smutsen med en eldbrand, där gästen brukade komma. Gästen kom och frågade drängen: "Va står du där och blosar efter?" - "Efter pengar", blev svaret. "Får jag se", sade gästen och började söka och fann pengan. "Dä va lidet o. skidet", sa gästen. "Nä vänta ska du få se!" Drängen fick följa med till en grusgrop. Där hade gästen ett väldigt pengaförråd. Med en skoffa började han ösa pengar i sig - elden frasade om munnen, och pengarna rann åter ut under hakan. Om en stund utbrast han: "Nä, nu få vi tillbaka." Och drängen måste följa med till kyrkogården, därifrån gästen kommit. "Nu måste vi ner här", förklarade gästen. "Jag har ingen grav - ja ä inte död", mente drängen. - "Det gör ingenting. Ja ska nog snart sprätta upp en grav", utlät sig gästen och började sitt arbete. Men i detsam-

Skriv endast på denna sida!

samma hördes hanen gala i prästgården. Gasten försvann, och drängen var räddad..

Gasten vid Grimshus. - Nils Bengtsson, "Läppzig" (född omkr. 1820) skulle gå till Råröd. Vägen gick då ännu i krok bort förbi Grimshus. Så alldeles nykter var han kanske icke. Han mötte där ett "bloos" - en gast. "Ja, det va bra du ljuser för me", sade Nils, men fick i detsamma ett slag av gasten, så han stöp och för all framtid fick en förvriden mun och blev kallad "Läppzig".

Landskap: Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: Adress: Stehag
Socken: Berättat av
Uppteckningsår: Född år i

38

Uppteckningen rör Gengångare.

På Rönneholms slott finnes uppe på taket ett vatten (bassäng?), där ett barn blivit dränkt. Det är därför det spökar på slottet.

"Kammarjunkaren går igen". Hans skjuts kommer, man hör kuskens klatschande med piskan och hur vagnen rullar in på pelarhallens av ekkubbar bestående golv, hur dörrarna slås upp och hur steg genljuda i korridoren.

Anders Tufvesson (Maria Johanssons morfar) berättade på sin tid, att ^{han} själv sett hur gamle generalen efter sin död kom farande med sitt spann - 4 vita hästar - hundar med hängande tunga. Man hörde kusken slå klatsch med sin piska. - Gamle generalen säges gå igen. Han kommer farande med sitt spann mellan Rönneholm och Stehags kyrka, följd av 4 hundar. Det går undan med vild fart. Hästar och hundar ha gloade gap.

Dörren till gravkapellet fick ej vara stängd. Prästen förebrådde klockaren. "Det hjälper ej att stänga den", genmälte denne. Så kom där en ny präst. När han fick höra, hur det var, gick han en kväll dit. Sedan fick dörren stå stängd.

(Cecilia Andersson efter fadern, A. Jönsson i Verlinge):

Vid Klappe killa, som låg mittför deras hem, har Cecilia mångfaldiga gånger sett ett "tänt" - det var likasom en liten lampa och ute på fäladen kunde de stundom se sådana ljus, som rörde sig med stor hastighet. Hennes far sade, att det var "lantmätare", som sprang där till straff för det de inte mätt rätt. Skälvrängare.

(Johanna Nils Anders, Stehag 16, 1917): För att den avlidne ej skall gå igen har det varit sed, att när den döde bäres ut kasta "likvattnet" (tvagningsvattnet) efter honom eller också "frö" (linfrö). Hindra den döde fr. att gå igen.

(Kantor Westin, tradition från S. Sandby): Självspillingar, som begrovos i nordvästra hörnet av kyrkogården, ansågos ej kunna komma till ro. Man hade sett dem ett par tre stå oppe, huvudlösa, stödda mot kyrkogårdsmuren. Självspillingar.

(Gertrud Anders Nils): "Sälspillingakroken" även i Stehag i nordvästra hörnan.

(H. Hagberg efter mor Elna Nils Pers och andra): När mor Johanna Ola Markus var död 1911, var Elna Nils Anders med på "äredet" (begravningen). När hon vid 7-tiden på kvällen gick hem,

mötte hon något i backen ner mot Tattrabäck. Det var likasom ett "fräsande hjul". Hon hade inte kunnat komma fram, om inte en vind kommit o tagit hjulet med sig. Det var den avlidna, som gick igen.

Lars Persson, som tidigare bott till O.Markus, kom dagen efter passerande den lilla bäcken vid Berggrens. Han tyckte sig se mor Ola Markus stå där och tvätta och blev rent förvillad i huvudet, kom vilse in på åkrarna vid sidan om vägen och kunde först efter längre kringirrande hitta hem. Han tyckte sig sedan jämt se och höra henne i hemmet där han bodde.

Någon tid senare skulle Anders Håkansson i Johnstorp, då det ännu var ljust om kvällen, gå och flytta kreaturen o passerade samma bäck och tyckte sig även han se den avlidna mor Markus och blev vilse även han - kunde ej hitta kreaturen, fast det var bara en liten bit bort i vången, irrade omkring i skogen - kom långt om länge hem och lade sig utan att säga något till sängs.

Elna Nils Pers, som vid Tattrabäck bor i samma stuga som Anna Johannes Jöns och hör stundom, hur vid 12-tiden om natten man "hugger o lever" i den senares vebod o kök. Den avlidne Joh. Jönsson skulle ha slagit ihjäl en jude, som kom o krävde en gammal skuld. "Vänta lit, ska du få betalning", hade han sagt, innan han dräpte honom. Liket skulle sedan ha blivit nergrävt under golvet, och nu är det juden, som går igen. Obs! Inte den ringaste anledning torde föreligga, att ta denna mor Elnas historia på allvar. Detta

desto mindre som samme jude av samma anledning går igen även ifråga om f. ryktaren Lars Persson, "Lars Katt", som bodde i närheten av Hassle hage.

Mårten Isaksson ("i Saxen") har mycket att berätta om, hur "mor Kusken", som förr bodde där i "Stenhuset" går igen o visar sig som en vit skepnad.

I Vittsköfletrakten har en hel mängd gengångarhistorier anknutit sig till ryttmästare Stjernsvärds minne (S. avled. på 1890-talet). Enl. Ida Holmqvist var det, särskilt tiden närmast efter S:s död, alls inte ovanligt att träffa personer, som själva hade mött honom, stundom med spann, stundom med landå - att det ej var vanlig skjuts förstod man därav, att hästarna ej ha seldon. Stjernsvärd god husbonde och gott rykte. Han ansågs emellertid ha varit för intresserad för sina gods. Och beredd att dö var han ej. En hans bror eftersändes för att tala med honom. Om döden ville han ej höra talas utan bara om sina gods. - Gengångarfärden ansågs gå mellan Vittsköfle och Jordberga.